

O'QITUVCHINING TIL VA NUTQ MADANIYATI ORQALI O'QUVCHILARGA TA'SIR KO'RSATISH

Toshkent Amaliy fanlar universiteti

Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Abdinazarov Mansur

Toshkent Amaliy fanlar universiteti talabasi

Abdinazarova Sevinch

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchining nutq madaniyati, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va o'quvchilarga ta'sir ko'rsatishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Til va nutq madaniyati orqali o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga, tanqidiy yondashishga va ijtimoiy muloqot madaniyatini shakllantirishga yo'naltirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, o'qituvchining nutqida aniqlik, mantiqiylik, madaniylik va milliy qadriyatlar uyg'unligi muhimligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Til madaniyati, nutq madaniyati, o'qituvchi nutqi, pedagogik muloqot, ta'lim sifati, mantiqiylik, tanqidiy fikrlash.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль культуры речи учителя и её влияние на образовательный процесс. Анализируется значение ясности, логичности и культуры речи в формировании критического мышления и коммуникативных навыков учащихся. Подчеркивается, что грамотная и культурная речь учителя является важным фактором успешного воспитания и обучения.

Ключевые слова: культура речи, культура языка, речь учителя, педагогическое общение, логичность, качество образования.

Annotation: This article examines the role of teachers' speech culture and its impact on students' learning and thinking. It emphasizes the importance of clarity, logical consistency, and cultural values in teachers' language, highlighting how effective speech can influence students' critical thinking, communication skills, and educational outcomes.

Key words: speech culture, teacher's language, pedagogical communication, logical thinking, education quality, critical thinking.

O'qituvchi shaxsiyati, uning bilimi, odobi va nutq madaniyati — ta'lim-tarbiya jarayonining ajralmas qismidir. Til va nutq madaniyati nafaqat o'quvchiga bilim yetkazish, balki uning dunyoqarashi, muloqot madaniyati va tanqidiy fikrlashini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun o'qituvchining nutqi ta'lim sifati va samaradorligini belgilovchi asosiy mezonlardan biri sifatida qaraladi.

O'zbekiston ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar jarayonida o'qituvchining nutq madaniyatiga e'tibor yanada kuchaymoqda. Chunki o'qituvchining nutqi — ta'limning asosiy vositasi, o'quvchini bilimga yetaklovchi ko'prikdir.

O'qituvchining nutq madaniyatining mohiyati

Nutq madaniyati — bu til imkoniyatlaridan to'g'ri, aniq, mantiqli va estetik jihatdan go'zal foydalanish san'atidir. O'qituvchi uchun nutq madaniyati:

aniqlik va tushunarlilik,

mantiqiy izchillik,

emotsional ta'sirchanlik,

milliy qadriyatlar uyg'unligini o'z ichiga oladi.

O'qituvchining nutqi qanchalik boy va ta'sirchan bo'lsa, u o'quvchilar ongida shunchalik kuchli iz qoldiradi.

Nutq madaniyatining o'quvchilarga ta'siri

1. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish: O'qituvchi nutqining izchilligi va aniqligi o'quvchilarda sabab-oqibat aloqalarini tushunish, xulosalar chiqarish ko'nikmasini shakllantiradi.

2. Tanqidiy fikrlashni o'stirish: Savol-javob, munozara va erkin muloqot jarayonida o'quvchilar turli nuqtayi nazarlarni tahlil qilishga o'rganadilar.

3. Axloqiy tarbiya: O'qituvchining nutqida odob, milliy qadriyatlar va hurmat mujassam bo'lsa, bu o'quvchilarning axloqiy qarashlariga ijobiy ta'sir qiladi.

4. Kommunikativ ko'nikmalar: Toza va madaniyatli nutq o'quvchilarda ham to'g'ri va erkin fikr bildirish odatini hosil qiladi.

Innovatsion yondashuvlar

Bugungi kunda o'qituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish uchun:

pedagogik treninglar,

nutq texnikasi mashg'ulotlari,

muloqot psixologiyasi kurslari,

axborot texnologiyalaridan foydalanish keng joriy etilmoqda. Masalan, video-darslar va audiovizual materiallardan foydalanish o'qituvchining nutqini yanada ta'sirchan va zamonaviy qilish imkonini beradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida so'nggi yillarda o'qituvchilar uchun maxsus nutq madaniyati kurslari tashkil etilmoqda. Bu orqali ularga ovoz ohangi, talaffuz, mimika va muloqot etiketi bo'yicha bilim va ko'nikmalar berilmoqda. Natijada, o'quvchilarning darsdagi ishtiroki faollashmoqda, ular o'z fikrini erkin bayon qila olishmoqda.

Xulosa: O'qituvchining til va nutq madaniyati — ta'lim samaradorligining muhim omili. U o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, dunyoqarashini kengaytirish va muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shunday ekan, ta'lim tizimida o'qituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu nafaqat o'quvchilarning bilim

darajasini oshiradi, balki ularni intellektual va ma'naviy jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalashga ham yordam beradi

1. Nutq madaniyati kurslarini joriy etish: Pedagoglar uchun maxsus treninglar, seminarlar va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish.
2. Axborot texnologiyalaridan foydalanish: O'qituvchi nutqini rivojlantirishga qaratilgan audiovizual materiallar va onlayn mashg'ulotlarni kengaytirish.
3. Muloqot madaniyatini oshirish: O'quv jarayonida bahs-munozarali darslar, rolli o'yinlar va ijodiy mashg'ulotlar tashkil qilish.
4. Resurslarni boyitish: O'qituvchilar uchun nutq texnikasi bo'yicha metodik adabiyotlar, videodarsliklar va amaliy qo'llanmalarni taqdim etish.
5. Xalqaro tajribani o'rganish: Rivojlangan davlatlarda o'qituvchilar nutq madaniyatini rivojlantirish tajribasini o'rganib, mahalliy sharoitga moslashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning ta'lim sifatini oshirishga oid qarorlari va farmonlari.
2. Mahmudov U. (2020). Nutq madaniyati va pedagogik muloqot asoslari. Toshkent: O'zbekiston Ta'lim Akademiyasi.
3. Abdullayeva B.S. Akademye lisyey o'quvchilarining matyematik tafakkurlarini rivojlantirish (umumlashtiruvchi darslar misolida): Dis....pyed.fan.nom.– Toshkent: TDPU, 2002. – 146b.
4. Deykanova, R. N. (2025). O 'QUVCHILARNING DARSDAN TASHQARI TARBIYAVIY JARAYONLARDA MA'NAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISH. Академические исследования в современной науке, 4(16), 164-167.
5. Gulbahor, R. Z. (2025). TABIIY FANLARNI ZAMONAVIY TA'LIMDAGI O 'RNI. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 3(3), 539-542.
6. Abdullayevna, N. Y., & Qizi, S. Q. B. (2024). CREATIVE KOMPETENTSIYALARINI THE ROLE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FORMATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS. Eurasian Journal of Academic Research, 4(7S), 706-709.
7. Qudratova, S., & Tilovboyeva, S. (2024). SYSTEM FOR THE USE OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE ORGANIZATION OF CLASSES FOR STUDENTS. Академические исследования в современной науке, 3(48), 160-164.
8. Qudratova, S. B., Atenov, J. D., & Normurodov, S. Z. (2025). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI FANINING UMUMIY ASOSLARI, PREDMETI VA VAZIFALARI. Inter education & global study, (2), 142-153.

9. Qudratova, S., & To'rabekova, D. (2023). THE ROLE OF STEAM EDUCATION IN THE FORMATION OF THE FUTURE TEACHER'S PERSONALITY. Modern Science and Research, 2(9), 40-44.
10. Abdullayeva, X. (2025). IMPROVING PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION. International Journal of Artificial Intelligence, 1(3), 473-474.
11. Abdullayeva, X. (2025). TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH. Академические исследования в современной науке, 4(13), 54-58.
12. Qudratova, S., & Tilovboyeva, S. (2024). SYSTEM FOR THE USE OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE ORGANIZATION OF CLASSES FOR STUDENTS. Академические исследования в современной науке, 3(48), 160-164.
13. Baxtiyorovna, S. Q., Bahodirovna, B. M., & Farangis, T. (2025). TARBIYA DARSLARIDA OQUVCHI VA OQITUVCHINING OZ USTIDA ISHLASHI. YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 3(2), 127-130.
14. Qudratova, S. (2024). Problematic education, which is one of the foundations of the STEAM approach in education. Modern Science and Research, 3(1), 1-6.